

Các nước trên thế giới với việc xây dựng nền kinh tế tuần hoàn và kinh nghiệm cho Việt Nam

Cung Thị Tuyết Mai
 Nguyễn Quốc Toàn
 Dương Thị Thanh Hậu

Khoa Lý luận chính trị, Trường Đại học Ngân hàng TP. Hồ Chí Minh

Nước ta đang phải đối mặt với nhiều thách thức nghiêm trọng về cạn kiệt tài nguyên, ô nhiễm môi trường và biến đổi khí hậu. Cần định hướng xây dựng nền kinh tế theo xu hướng tiên tiến để giảm rủi ro về khủng hoảng thừa sản phẩm, khan hiếm tài nguyên, tạo ra cơ hội việc làm và đầu tư mới, giảm chi phí sản xuất, tăng chuỗi cung ứng. Theo đó, kinh tế tuần hoàn là giải pháp hữu hiệu để phát triển bền vững kinh tế - xã hội của đất nước, phù hợp với điều kiện các nguồn tài nguyên hạn chế và đang dần cạn kiệt, môi trường đang bị suy thoái. Bài viết khái quát về nội hàm nền kinh tế tuần hoàn, lược khảo kinh nghiệm của các nước về xây dựng nền kinh tế tuần hoàn, từ đó chọn lọc một số bài học tham khảo có giá trị đối với việc thực hiện nền kinh tế tuần hoàn ở Việt Nam.

1. Nội hàm của nền kinh tế tuần hoàn

Kinh tế tuần hoàn được hiểu là mô hình kinh tế trong đó các hoạt động thiết kế, sản xuất và dịch vụ đặt ra mục tiêu kéo dài tuổi thọ của vật chất và loại bỏ tác động tiêu cực đến môi trường. Đây là mô hình kinh tế phát triển tất yếu trên thế giới hướng tới phát triển bền vững, bởi nền kinh tế này đạt được 3 mục tiêu: (i) Ứng phó với sự cạn kiệt của tài nguyên đầu vào; (ii) Khắc phục tình trạng ô nhiễm môi trường trong phát triển ở đầu ra; (iii) Kết hợp hài hòa giữa tăng trưởng kinh tế với bảo vệ môi trường. Ngoài ra, nền kinh tế tuần hoàn còn mang lại nhiều lợi ích cho các quốc gia, giúp tiết kiệm chi phí, giảm thiểu sự biến động giá và rủi ro đến từ các nhà cung cấp, gia tăng tính đổi mới sáng tạo bằng việc thay thế các sản phẩm.

Kinh tế tuần hoàn không phải là một mô hình đồng nhất cho cả nền kinh tế, mà đó là nền kinh tế có chứa các mô hình kinh tế tuần hoàn (mô hình tuần hoàn vật liệu trong sản xuất sản phẩm, mô hình tuần hoàn trong chuỗi cung ứng,...). Theo đó, kinh tế tuần hoàn có 3 nội hàm cơ bản gồm: (a) Bảo tồn và phát triển vốn tự nhiên thông qua việc kiểm soát nhằm sử dụng hợp lý các tài nguyên và tái tạo các hệ thống tự nhiên; (b) Tối ưu hóa lợi tức của tài nguyên bằng cách tuần hoàn các sản phẩm và vật liệu nhiều nhất có thể trong các chu trình kỹ thuật và sinh học; (c) Nâng cao hiệu suất chung của toàn hệ thống bằng cách tối thiểu hóa các ngoại ứng tiêu cực, thậm chí thực hiện thiết kế chất thải.

2. Kinh nghiệm quốc tế về vận hành nền kinh tế tuần hoàn

Nhật Bản

Kể từ năm 1991, Nhật Bản đã bắt đầu thực hiện kinh tế tuần hoàn bằng việc xây dựng các quy định

pháp lý nhằm đưa nước này trở thành một “xã hội dựa trên việc tái chế”. Trọng tâm là Luật Cơ bản cho việc thành lập một xã hội dựa trên tái chế (The Basic Law for Establishing a Recycling-Based Society), có hiệu lực năm 2002, đã đưa ra các mục tiêu định lượng về tái chế và phi vật chất hóa trong dài hạn cho xã hội Nhật Bản. Nhờ vậy, nước này đã nhanh chóng đạt được tỷ lệ tái chế cao hàng đầu thế giới. Trong năm 2007, chỉ có 5% chất thải của Nhật Bản phải xử lý bằng chôn lấp, so với 48% của Vương quốc Anh vào năm 2008. Từ năm 2010, tỷ lệ tái chế đối với kim loại lên tới 98% (Nguyễn Hoàng Nam & Nguyễn Trọng Hạnh, 2019). Luật Tái chế thiết bị của Nhật Bản đảm bảo rằng trên 50% các sản phẩm điện tử được tái chế, so với con số 30-40% ở châu Âu (Y. Hotta & cộng sự, 2019). Quan trọng hơn cả là khoảng 74-89% vật liệu chứa trong các thiết bị này đã được thu hồi quay trở lại phục vụ cho mục đích sản xuất các sản phẩm cùng loại, giúp tiết kiệm chi phí và giảm phụ thuộc vào việc khai thác tài nguyên (WEEE Forum, 2019).

Hàn Quốc

Quốc gia này bắt đầu thực hiện kinh tế tuần hoàn theo cách tiếp cận tập trung vào việc xử lý, tái chế chất thải. Điều này khiến Hàn Quốc trở thành quốc gia có tỷ lệ tái chế cao thứ hai trong các quốc gia OECD năm 2013 (A. McCarthy, 2018). Bộ Môi trường Hàn Quốc đã tuyên bố ban hành các nguyên tắc tuần hoàn tài nguyên từ đầu năm 2018 nhằm thực hiện kinh tế tuần hoàn. Theo đó, Luật Tuần hoàn tài nguyên bao gồm các điều như “nhận diện tài nguyên tuần hoàn”, “quản lý hiệu suất tuần hoàn tài nguyên”, “đánh giá tính khả dụng của chu kỳ tuần hoàn” và “phí xử lý chất thải”. Ngoài ra, luật này cũng bao gồm các chính sách để giảm lượng chất thải trong tất cả các quy trình từ sản xuất, phân phối, tiêu thụ cho đến xử lý sản phẩm

và để thúc đẩy tái chế.

Úc

Úc bắt đầu thực hiện kinh tế tuần hoàn bằng các chính sách và sáng kiến về quản lý chất thải tại các bang như: Victoria (tập trung giảm thiểu rác thải tại các công viên, trên đường phố), Nam Úc (nghiên cứu và tính toán giá trị kinh tế của các lợi ích mà kinh tế tuần hoàn đem lại), Queensland (nghiên cứu và áp dụng tái chế rác thải thực phẩm thành thuốc bảo vệ thực vật sinh học, thân thiện với môi trường), Tây Úc (phát triển công nghệ đốt rác tạo năng lượng tại Kwinana), New South Wales (ban hành dự thảo Chính sách kinh tế tuần hoàn, trong đó xác định rõ các nguyên tắc cụ thể của kinh tế tuần hoàn mà bang này sẽ áp dụng) (C. Otter, 2018)... Đặc biệt, chính quyền Bang Victoria đã ban hành lệnh cấm chôn lấp rác thải điện tử kể từ ngày 01/7/2019 (EPA Victoria, 2019).

Trung Quốc

Năm 2005, Hội đồng Nhà nước Trung Quốc đã thừa nhận những rủi ro về kinh tế và môi trường trong việc khai thác tài nguyên quá mức ở quốc gia này; đồng thời cho rằng nền kinh tế tuần hoàn là phương tiện chủ đạo để đối phó với những rủi ro đó. Sau đó, Ủy ban Cải cách và Phát triển Quốc gia, cùng các cơ quan khác đã xây dựng nên các nguyên tắc của nền kinh tế tuần hoàn và thúc đẩy các mô hình cộng sinh công nghiệp. Kèm theo đó, Trung Quốc có các chính sách về thuế, tài chính và hình thành một quỹ hỗ trợ để khuyến khích phát triển kinh tế tuần hoàn. Bản Kế hoạch năm lần thứ 11 của Trung Quốc (giai đoạn 2006 — 2010) dành riêng một chương đề cập về nền kinh tế tuần hoàn.

Năm 2008, Luật Bảo vệ nền kinh tế tuần hoàn của Trung Quốc ra đời, trong đó yêu cầu các cơ quan, ban ngành nhà nước ở cấp địa phương phải cân nhắc đến những vấn đề liên quan trong các chiến lược đầu tư và phát triển, với các ngành được nhắm đến là than, sắt, điện tử, hóa chất và xăng dầu. Tiếp theo, nền kinh tế tuần hoàn được nâng lên thành một chiến lược phát triển quốc gia trong Kế hoạch năm lần thứ 12 (giai đoạn 2011 — 2015), với những mục tiêu cụ thể như tới năm 2015 đạt mức tái sử dụng 72% chất thải rắn công nghiệp và gia tăng 15% hiệu suất nguồn lực (đầu ra kinh tế trên đơn vị nguồn lực sử dụng).

Năm 2013, Trung Quốc ra Chiến lược quốc gia để xây dựng nền kinh tế tuần hoàn - một chiến lược đầu tiên trên thế giới, với những mục tiêu cụ thể như: Đến năm 2015 tăng hiệu suất sử dụng năng lượng (GDP trên đơn vị năng lượng) 18,5% so với năm 2010; Nâng cao hiệu suất sử dụng nước 43%; Đầu ra của ngành công nghiệp tái chế đạt 1,8 vạn nhân dân tệ (276 tỷ USD) so với 1 vạn nhân dân tệ năm 2010...

Bên cạnh đó, nền kinh tế tuần hoàn ở Trung Quốc được tiến hành xây dựng theo lộ trình cụ thể, từ xác định mục tiêu phát triển, xác định quan niệm về kinh

tế tuần hoàn, thông qua hệ thống pháp luật có tính bắt buộc đối với các doanh nghiệp. Các hành động của Chính phủ trên thực tế cũng tạo động lực mạnh mẽ để phát triển nền kinh tế tuần hoàn của Trung Quốc. Năm 2017, Chương trình chính sách kinh tế tuần hoàn được Trung Quốc thông qua với việc mở rộng trách nhiệm của các doanh nghiệp sản xuất trong việc tiết kiệm năng lượng và sử dụng nguồn nguyên liệu có khả năng tái tạo. Năm 2018, Trung Quốc và Liên minh châu Âu ký biên bản ghi nhớ về hợp tác xây dựng kinh tế tuần hoàn; Năm 2019, Hợp tác liên lục địa gồm 200 doanh nghiệp trên thế giới và của Trung Quốc đã cam kết với nền kinh tế tuần hoàn về nhựa. Để đảm bảo thực hiện thành công mô hình kinh tế tuần hoàn, Trung Quốc còn thành lập Tổ chức và giám sát thực hiện mô hình kinh tế tuần hoàn. Tổ chức này không chỉ là vai trò của Ban xây dựng và phát triển kinh tế Trung Quốc mà còn có sự tham gia của Tổng cục Môi trường Trung Quốc với 03 khâu: Kinh tế tuần hoàn, vòng tuần hoàn nhỏ thực hiện ở quy mô nhà máy và khu công nghiệp; Vòng tuần hoàn vừa thực hiện ở quy mô lớn hơn và vòng tuần hoàn lớn thực hiện trên toàn bộ nền kinh tế. Trung Quốc cũng tiến hành xây dựng các khu công nghiệp sinh thái quốc gia về xử lý và tái sản xuất phế thải.

3. Kinh tế tuần hoàn tại Việt Nam

Mô hình phát triển kinh tế truyền thống, hay còn gọi là kinh tế tuyến tính (Linear Economy) có đặc điểm khai thác tài nguyên từ môi trường tự nhiên làm đầu vào cho hệ thống kinh tế, qua quá trình sản xuất, tiêu dùng và cuối cùng thải loại ra môi trường, dẫn đến gia tăng chất thải, cạn kiệt tài nguyên thiên nhiên và gây ô nhiễm, suy thoái môi trường, vượt qua giới hạn sức chịu tải của môi trường. Việt Nam hiện nay phải đối mặt với các vấn đề về tài nguyên và môi trường, hậu quả của mô hình kinh tế tuyến tính, nổi lên là: Tiêu thụ năng lượng tăng nhanh và suy giảm tài nguyên; Phát thải tăng nhanh; Tái sử dụng, tái chế còn hạn chế; Ô nhiễm môi trường gây thiệt hại nghiêm trọng...

Trước tình hình đó, những năm qua, Việt Nam đã có nhiều bước chuyển đổi hướng đến phát triển nhanh và bền vững, ứng phó với biến đổi khí hậu và xây dựng nền kinh tế tuần hoàn như: Chiến lược phát triển bền vững giai đoạn 2010-2020; Chương trình mục tiêu quốc gia ứng phó với biến đổi khí hậu; Chỉ thị số 36/CT-TW ngày 25/6/1998 của Bộ Chính trị về tăng cường công tác bảo vệ môi trường trong thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước; Nghị quyết số 41-NQ-TW ngày 15/11/2004 của Bộ Chính trị về bảo vệ môi trường trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước; Nghị quyết số 24-NQ-TW ngày 3/6/2013 của Ban Chấp hành Trung ương về chủ động ứng phó với biến đổi khí hậu, tăng cường quản lý tài nguyên và bảo vệ môi trường; Luật Bảo vệ môi trường 2014; Chiến lược quốc gia về quản lý tổng hợp chất

thải rắn 2018...

Nhờ đó, đã có một số mô hình kinh tế tuần hoàn được thực hiện, đem lại hiệu quả nhất định như mô hình khu công nghiệp sinh thái tại Ninh Bình, Đà Nẵng, Cần Thơ..., mô hình chế biến phụ phẩm thủy sản (vỏ tôm, đầu tôm) tạo ra Chitosan và SSE; sáng kiến không thải rác ra thiên nhiên do Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam khởi xướng, sáng kiến tái chế nắp bia Tiger thành sắt làm cầu tại Tiền Giang... Tuy nhiên, để có thể chuyển đổi từ nền kinh tế tuyến tính sang kinh tế tuần hoàn, Việt Nam gặp rất nhiều trở ngại. Để khắc phục những trở ngại này, một số bài học thực tế có giá trị từ quá trình thực hiện nền kinh tế tuần hoàn của các nước trên thế giới có thể được tham khảo gồm:

Thứ nhất, có tầm nhìn tuần hoàn: Bộ máy lãnh đạo có thể đưa ra các mệnh lệnh kinh doanh, thay đổi văn hóa và quản trị để thúc đẩy tư duy tuần hoàn, chỉ tiêu và mục tiêu/chỉ số tổng hợp.

Thứ hai, cần có hành lang pháp lý rõ ràng cho hình thành, phát triển các mô hình kinh tế tuần hoàn. Doanh nghiệp là động lực trung tâm, Nhà nước đóng vai trò kiến tạo, các tổ chức và từng người dân tham gia thực hiện. Vai trò kiến tạo của Nhà nước thể hiện trong việc tạo ra một môi trường để kinh tế tuần hoàn phát triển. Việt Nam có thể cân nhắc đưa cả hai cách tiếp cận thực hiện kinh tế tuần hoàn của quốc tế vào lộ trình của mình. Đó là cách tiếp cận theo nhóm ngành, sản phẩm, nguyên liệu hoặc vật liệu và cách tiếp cận theo quy mô kinh tế, thành lập các không gian địa lý. Bên cạnh đó, lộ trình cần tiếp tục thực hiện các nội dung khác của kinh tế tuần hoàn như khuyến khích năng lượng tái tạo, thúc đẩy sử dụng các sản phẩm thân thiện với môi trường, hoàn thiện và phát triển các mô hình kinh tế tuần hoàn đã có tại Việt Nam.

Thứ ba, chọn mô hình tuần hoàn: Tận dụng chất thải và tái chế để thúc đẩy tất cả các mô hình kinh doanh tuần hoàn. Sử dụng công nghệ đột phá nhằm tận dụng tối đa quá trình chuyển đổi sang kinh tế tuần hoàn. xây dựng mô hình tăng trưởng kinh tế chiều sâu, sử dụng hiệu quả các nguồn lực đầu vào, áp dụng khoa học công nghệ vào các ngành, đặc biệt là xử lý rác thải để tái tạo nguyên liệu mới.

Thứ tư, phối hợp hành động: Để thực hiện thành công chuyển đổi sang kinh tế tuần hoàn đòi hỏi giữa các bộ phận phải hợp tác với nhau (như nghiên cứu và phát triển, mua sắm, chuỗi cung ứng, sản xuất và tiếp thị). Huy động sự tham gia của cộng đồng vào phát triển nền kinh tế tuần hoàn. Việc chuyển đổi từ một nền kinh tế truyền thống sang nền kinh tế tuần hoàn đòi hỏi phải có sự thay đổi cả hệ thống, trong đó phát huy vai trò của các bên liên quan gồm nhà nước và doanh nghiệp có ý nghĩa hết sức quan trọng.

Thứ năm, làm nhỏ trước lớn sau: Bắt đầu với quy mô nhỏ và thử nghiệm chương trình có thể mang lại

các chiến lược dài hạn. Đánh giá lại thành công, thất bại và tiến hành quy mô lớn hơn.

Thứ năm, hợp tác: Hợp tác xuyên suốt chuỗi giá trị trên thị trường như Factor10. Tham gia với các công ty và các bên liên quan khác để loại bỏ các rào cản và tiến hành các giải pháp tạo ra tăng trưởng trong khi giảm được tác động không như ý.

Thứ sáu, kiểm tra tiến độ: Sử dụng các chỉ số tài chính, môi trường và xã hội để đo lường và theo dõi tác động của sáng tạo tuần hoàn đến hoạt động kinh doanh./.

Tài liệu tham khảo

Y. Hotta, A. Santo, and T. Tasaki, "EPR-based Electronic Home Appliance Recycling System under Home Appliance Recycling Act of Japan," 2014. [Online]. Available: https://www.oecd.org/environment/waste/EPR_Japan_HomeAppliance.pdf/, 2014 (accessed on 05 February 2019).

WEEE Forum, "The challenge of transposing WEEE II into national law," 2012. [Online]. Available: <http://www.weee-forum.org/news/the-challenge-of-transposing-weee-ii-into-national-law/>

McCarthy, R. Dellink, and R. Bibas, "The Macroeconomics of the Circular Economy Transition," OECD Environment Working Paper. 2018.

Otter, "The Circular Economy: An explainer," in "Research Note No. 10, October 2018," Australia, 2018.

EPA Victoria. "Legislation, regulations and policies." <https://www.epa.vic.gov.au/aboutepa/laws/legislation-regulations-and-policies/>, 2019 (accessed on 02 February 2019).

Bộ Tài nguyên và Môi trường (2017), Báo cáo hiện trạng môi trường quốc gia 2017: Chuyên đề Quản lý chất thải.

World Bank (2019), Vietnam: Toward a Safe, Clean, and Resilient Water System. Washington, DC.

Hội đồng Doanh nghiệp vì sự Phát triển Bền vững Thế giới (2015), Tài liệu hướng dẫn dành cho CEO hướng tới nền kinh tế tuần hoàn, Accenture Strategy.

Nguyễn Hoàng Nam, Hoàng Thị Huệ, Nguyễn Thị Bích Phương (2019), "Kinh tế tuần hoàn và sự chuyển dịch tất yếu", VNU Journal of Science: Policy and Management Studies, Vol. 35, No. 3 (2019) 21-28,

Nguyễn Hoàng Nam, Nguyễn Trọng Hạnh (2019), "Thực hiện kinh tế tuần hoàn: Kinh nghiệm quốc tế và gợi ý chính sách cho Việt Nam", VNU Journal of Science: Economics and Business, Vol. 35, No. 4 (2019) 68-81,